

Podnebne spremembe: globalni okoljski problem s katerim se neuspešno sooča človeštvo

Lučka Kajfež Bogataj

Svet in tudi Slovenija se v zadnjih desetletjih pri svojem družbenem razvoju srečuje s številnimi izzivi, med katerimi gre posebna pozornost globalnim okoljskim spremembam in procesu globalizacije. Podnebne spremembe so le del globalnih sprememb, a skupaj z drugo degradacijo okolja že močno vplivajo na naš vsakdan, saj vse bolj očitno prihaja do povečevanja ranljivosti okolja, naravnih nesreč, premestitev prebivalstva in ponekod tudi do boja za naravne vire, zlasti vodne vire.

Tudi globalizacija preko naraščajoče neenakosti, marginalizacije, revščine in prehranske ter zdravstvene varnosti sproža etične konflikte, migracijo in urbanizacijo ter povečuje socialno ranljivost. Mnogokrat na globalizacijo gledamo kot na proces, ki zmanjšuje razlike med ljudmi in državami, a se ob tem slabo ali sploh ne zavedamo, kakšen je pravzaprav naš svet. Vzemimo preprost primer, da ves svet zreduciramo na globalno vas s sto prebivalci. Od teh bi jih 80 živelo v neprimernih bivališčih, 50 bi jih bilo podhranjenih, 17 bi jih ne imelo zdrave pitne vode, 19 bi jih bilo primorano preživeti z manj kot 30 Evri na mesec, medtem ko bi jih bilo šest, ki bi rapolagali z 60 odstotki vsega premoženja te vasi, le eden pa bi imel univerzitetno izobrazbo.

Dejstvo je, da so podnebne spremembe tu. In to za vedno. Ne moremo si namreč zatiskati oči ob dejstvu, da je na planetu zdaj 6-krat več ljudi kot leta 1800 in da v povprečju danes vsak Zemljan porabi vsaj 5-krat več energije kot pred 200 leti. Dejstvo je tudi, da globalizacija in gospodarski razvoj sveta danes slonita na poceni in prikladnih fosilnih energijskih sistemih in da svetovno prebivalstvo eksponentno narašča od leta 1950 naprej. Priča smo internacionalizaciji znanosti in tehnologij in pa svetovni prevladi ZDA, ki vsiljuje svetovno ekonomijo temelječo na kapitalu in neoliberalizmu. Logična posledica je naraščajoče izkoriščanje javnih dobrin od ekosistemov, naravnih virov, genetskega materiala ipd., ki jo še posebej spodbuja zapoved nenehne ekonomske rasti. Ta pa jasno temelji na vključevanju vedno večjega števila ljudi v globalno ekonomijo z promocijo in reklamo naraščajoče potrošnje na prebivalca.

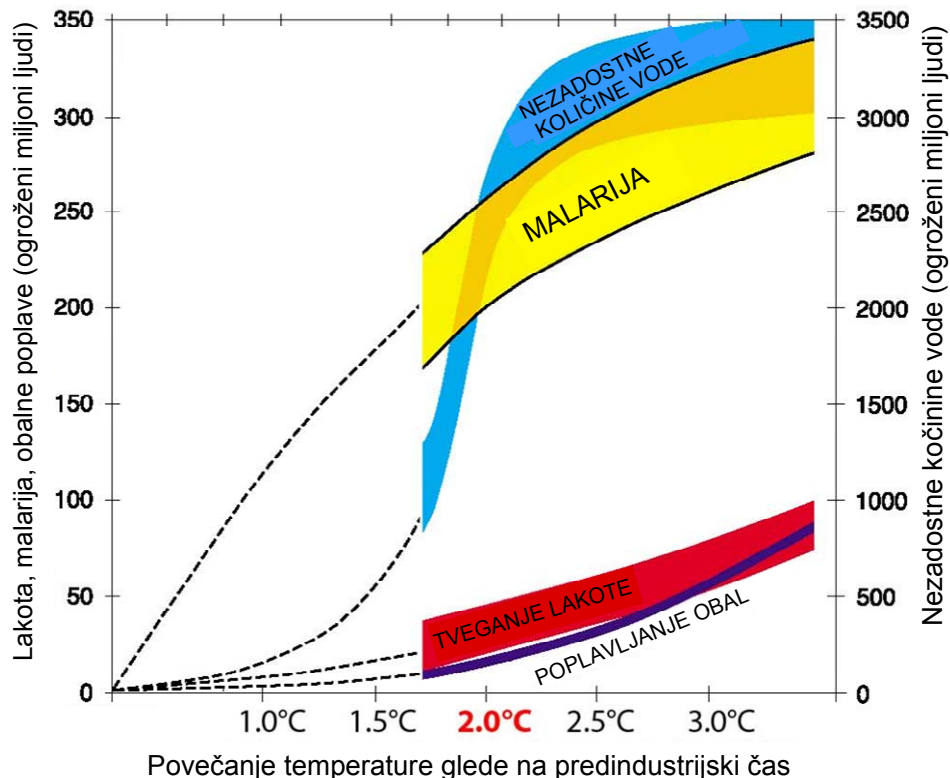
Doslej je bilo potrošništvo omejeno na razviti del sveta in za klimatske spremembe, ki so se zgodile doslej, lahko okrivimo predvsem ZDA in Evropo. Vendar pa je zahodnemu potrošniškemu ekonomskemu konceptu in globalizaciji uspelo prebuditi speče velikane, npr. Kitajsko in Indijo, kjer so tisočletja ljudje živeli zelo skromno ali celo v revščini, vendar so ob milijardni populaciji le na tak način lahko ohranili ravnovesje z naravnimi viri. Če je bilo doslej v potrošniški vrtinec vključenih približno milijardo ljudi iz razvitih držav, pa se jim sedaj pridružuje vsaj pet milijard iz relativno revnih držav s hitro rastočim gospodarstvom. Če si bo vsak od njih zaželel imeti samo eno stovatno žarnico, bodo morali zgraditi približno 1000 elektrarn z močjo, kot jo ima naša nuklearna v Krškem. Večina te energije bo iz fosilnih goriv, ker jih je dovolj in ker so poceni. Če bo torej razviti svet hotel plačati svoj moralni dolg do klimatskih sprememb in bo skušal celotno globalno porabo fosilnih goriv obdržati na isti ravni, bo moral vsak od nas 'razvitih' ugasniti pet žarnic na vsako na novo prižgano v nerazvitem delu sveta.

Seveda jih ne bomo ugasnili! Kdo pa se želi vrniti v čas brez avtocest in avtomobilov, brez masovnega letalskega prometa, brez udobno ogrevanih in hlajenih stanovanj, brez pralnih strojev, televizorjev, brez računalnikov in interneta. Žal se ta trenutek zdi utvara prihodnost v asketski, nematerialni družbi, ki bo trošila petkrat manj kot današnja. Svet se enostavno ne more in ne želi vrniti v čas, ko je na svetu trošilo samo milijardo privilegirancev!

Naj se vrnem k klimatološkim dejstvom. Znanstvenikom je zdaj kristalno jasno kar nekaj stvari. Če izločim bistvena dejstva, je najpomembnejše spoznanje, da je človekov vpliv

ali če temu rečemo kar krivda za segrevanje planeta, ki je mimogrede nedvoumno, najmanj petkrat večji, ko so naravne spremembe npr. Sončeve aktivnosti. Jasno je, da se bo ogrevanje nadaljevalo. Do konca stoletja bo je dvig globalne temperature odvisen obnašanja celotnega človeštva. V najboljšem primeru bo to za slabi 2°C (glede na danes), če pa bomo nadaljevali z naraščanjem emisij toplogrednih plinov pa bo to povprečno kar +4 °C, zgornja meja pa je 6,3 °C. Če bo dvig povprečne temperature planeta presegel mejo 2 °C glede na predindustrijski čas (mejo 1 °C smo že presegli), bodo razna tveganja (lakota, poplavljanje obal, nezadostne količine vode, malarija ipd.) skokovito narasla (slika 1).

Ko te globalne številke prenesemo na primer na naše ozemlje, postanejo znatno višje. 2°C v globalu pomeni za Slovenijo vsaj +3°C, 4°C pa tudi več kot 7°C. Ob tem ne gre prezreti še dejstva, da bo na primer Sredozemlje in tudi naši kraji poleti znatno sušnejši, pestile pa nas bodo tudi druge vremenske ujme.

Slika 1 Naraščanje števila ogroženega prebivalstva na Zemlji zaradi lakote, poplavljanja obal, nezadostne količine vode in malarija v odvisnosti od velikosti globalnega ogrevanja

Klimatološki modeli jasno kažejo, da bi za ohranitev klimatskih sprememb na približno današnji ravni morale razvite države in tudi Slovenija, v 15 do 30 letih zmanjšati porabo fosilnih goriv za 80 odstotkov. Vemo, pa da je bil trd oreh že Kjotski protokol, po katerem naj bi razviti svet zmanjšal svoje emisije le za kakšne 3%. V preteklem letu si je Evropska Unija zadala ambiciozen, a komaj uresničljiv načrt, da bo zmanjšala emisije za 20% do leta 2020. A veliki igralci, ZDA, Kitajska in Indija, o kakšnih omejitvah še nočejo slišati. Tudi če se uresničijo evropske sanje in celo prepričamo npr. ZDA za enako potezo, smo še zelo zelo daleč od minus 80%! Vsako omejevanje emisij namreč veliko stane in zamaje vsaj nekaj gonil tega sveta, ki sem jih naštel že prej: profit, gospodarsko rast in prevlado. Ob tem ne pozabimo, da smo tudi Slovenci razumeli izpolnjevanje Kjotskega protokola predvsem prek zanašanja na slovenske gozdove, ki smo jim poleg obnovljive lesne biomase, obesili še funkcijo neskončnega ponora CO₂, ki smo jo potem, kot sicer legitimni kjotski odpustek, kazali Bruslju. Žal o tem nič ne ve naše ozračje, to največje odlagališče toplogrednih plinov, v katerem se vsako leto nabira več in več ostankov zunanje rasti naše civilizacije.

Tako pa zaenkrat za mednarodne dogovore velja dobra stara francoska misel: *Le plus que ça change, le plus que c'est le meme chose*. Bolj ko se stvari spreminjajo, bolj ostajajo enake. Marskdo dandanes že resno primerja globalno politično dogovarjanje o omejevanju izpustov toplogrednih plinov s stanjem pred drugo svetovno vojno. Takrat je svetovna politika skušala preprečiti katastrofo z različnimi milimi diplomatskimi potezami, kot je bil npr. minhenski sporazum. Vendar je bil problem prevelik, da bi to zadoščalo. Danes se na podoben način rešuje klimatski problem. Svet še dolgo ne bo mogel zaustaviti klimatskih sprememb, saj se bo poraba fosilne energije se bo še stopnjevala in z njo klimatske spremembe. Svet je res v podobni situaciji, kot pred drugo svetovno vojno: vidimo, da drvimo v globalno katastrofo, vendar se temu zaradi prepletenih političnih in ekonomskih interesov ne moremo izogniti. Da gremo res v to smer pa potrjuje tudi dejstvo, da je sredi maja 2007 o posledicah klimatskih sprememb prvič razpravljala celo Varnostni svet ZN.

Se bo svet spametoval? Morda mislimo, da se bo spametoval zato, ker smo vsi na istem planetu, ki se enako ogreva. Takorekoč smo vsi na isti ladji. Že, že, ampak na zelo različnih palubah! Prepričana sem, da so tudi s potapljaškega Titanika najprej reševali bogate potnike prvega razreda in da tudi v zadnjem od premajhnega števila rešilnih čolnov niso sedeli potniki s podpalubja. Govorim seveda o neizbežnem prilagajanju na učinke podnebnih sprememb. Ali kot sem to poimenovala v naslovu: obvladovanju neizogibnega. Tudi prilagajanje namreč stane, še posebej, kdor se ga bo lotil v zadnjem hipu in nepremišljeno. Kdo umira zaradi vročinskih valov sredi velemest? Revni, stari, šibki. Bogati svet ima vse možnosti za prilagajanje na novo podnebje. Pa ne mislim na klimatske naprave ali snežne topove! Bogate države lahko še desetletja kompenzirajo neugodno vreme z namakanjem, valobrani, dobrimi zavarovalnicami in ustrezno zdravstveno oskrbo. Lahko uvedejo nove tehnologije, izobražujejo prebivalstvo in izvajajo preventivne ukrepe vseh vrst. Prilagoditvena sposobnost Afrike in večine Azije pa je minimalna. Ljudje, ki so najmanj krivi za podnebne spremembe ta hip, bodo nosili največje breme njihovih posledic.

Proces globalnega ogrevanja se ne bo ustavil ustavil brez radikalnih sprememb v globalni družbi, zlasti v njenih vrednotah, ki pa niso zelo verjetne. Zato je v Sloveniji nujno začeti z prilagajanjem na bodoče toplejše, poleti sušnejše podnebje, ki ga bodo označevale bolj pogoste in intenzivnejše vremenske ujme. Dobre prilagoditve morajo ugodno vplivati na gospodarstvo, okolje, ali družbo pri že v današnjih razmerah, torej neodvisno od podnebnih sprememb. Prilagajanje mora biti praktično izvedljivo in naravnano kot priložnosti, npr. nakupovanje zemljišč, ponovna obravnava okoljskih akcij ali razvojnih planov ter raziskav. Prednostne prilagoditve so tiste, ki bi preprečile nepovratne vplive podnebnih sprememb (npr. izumrtje vrst), ki zadevajo dolgoročna načrtovanja (npr. infrastrukture) in ki zaustavljajo druge neugodne trende v okolju. Ukrepi na posameznem področju gospodarstva pa morajo biti združljivi ali celo dopolnjujoči se med seboj glede na prilagoditve v drugih sektorjih.

Prilagajanje klimatskim spremembam zahteva organiziran, sistematičen in premišljen pristop. Nastopa čas, ko je treba *problematiko klimatskih sprememb in dejavnosti institucionalizirati na nivoju države*, od ustrezne, samo temu namenjene vladne službe (uprava RS za problematiko klimatskih sprememb? agencija? direktorat?), do raziskovalne podpore za konkretne programe in projekte. Sistematično, na nivoju države bo treba koordinirati, spodbujati in financirati ukrepe, ki so sicer v pristojnosti različnih resorjev, a so pretežno posledica klimatskih sprememb.

Naj zaključim takole: zemlja je s svojim živim svetom in globalnimi ekosistemi, je in bo vedno znala poskrbeti zase. V svoji geološki zgodovini je doživela že hujše pretrese, kot ji jih zdaj pripravlja človeštvo! Zaradi Sonca, padcev kometov in dogajanj na Zemlji sami, so izginile številne živalske in rastlinske vrste. Gledano evolucijsko, klimatske spremembe ne ogrožajo življenja na Zemlji. Ogrožajo pa svet, kakršnega smo vajeni. Ogrožajo živalske in rastlinske vrste, ki so evolucijsko prilagojene dosedanjemu podnebnju. Ogrožajo okolje, ki smo ga vajeni. Ogrožajo življenjske pogoje naslednjih generacij. Ogrožajo naš ustaljeni način življenja. In tu se krog sklene. Prav naš ustaljeni, prevladujoči način življenja je tudi kriv za podnebne spremembe.

